

Значењето на Вселенските станици во меѓународните политички односи

Едис Кесаси

Студент на мастер програмата по меѓународно јавно право, меѓународно приватно право, меѓународни односи и право на ЕУ

Насока: Меѓународно јавно право

1. Вовед

Љубопитноста, како една од најсилните човекови карактеристики, е токму причината што го натерало човештвото уште од антиката да ги впери погледите кон небото и да дознава што е можно повеќе за непознатото, откривајќи соѕвездија и давајќи им карактеристики како би ја препознавале и положбата на нашата планета во вселената. Се поставувале и прашања поврзани со нашето потекло, дали човечкиот род потекнува од некаде далеку во вселената, дали ние сме производ на гравитациони сили кои ја обединиле вселенската прашина или пак дали постои живот надвор од нашата планета. Со секое откритие, не само што се одговарале некои прашања, туку дополнително се поставувале нови кои не можат да бидат одговорени без притоа да се инвестира во напредни технологии, кои ќе овозможат подобар увид во вселената. Па така, со развојот на технологијата, останала присутна љубопитноста да се дознае што е можно повеќе за нашиот сончев систем, за црните дупки, откривање нови галаксии и воопшто за настанокот на универзумот. Со развојот на технологиите, се формираат национални вселенски агенции кои испраќаат летала во вселената за да се добијат повеќе информации за повеќе одговори. Последниот лансиран телескоп Џејмс Веб, кој всушност е производ на долгогодишна соработка помеѓу НАСА, Европската вселенска агенција и Канадската вселенска агенција, е најмоќниот телескоп којшто може да детектира инфрацрвени зраци од формирањето на првите галаксии уште од раниот универзум. Ова ни покажува дека љубопитноста кај луѓето никогаш не згаснала, постојано се трага по одговори на прашања кои останале neodговорени подолг временски период. Дел од државите успехот во своите вселенски програми го забележале сами, дејствувајќи реалистички во однос на другите држави и избегнувајќи ја соработката

со останатите држави во спроведувањето на проектите, додека пак други вселенски агенции, токму преку отворената соработка успеале во своите цели.

Вселенските станици претставуваат инструменти кои ни овозможуваат полесно да ја истражуваме вселената, но не може а да не се каже дека вселенските станици имаат голема улога во меѓународните политички односи, со оглед на тоа дека најмоќните политички актери имаат високо развиени вселенски програми кои покрај за истражувањата, им служат и за престиж или покажување на политичка доминација. Во овој труд ќе се осврнеме на најзначајните вселенски станици и модули кои биле испратени во вселената за оваа намена, но и нивното моќно влијание како во ниската земјена орбита, така и на самата земјина топка.

2. Вселенските станици и меѓународните политички односи

Единствените вселенски станици кои се перманентно населени во ниската земјена орбита се Меѓународната вселенска станица (ISS), која е проект на неколку вселенски агенции, но под силно водство на САД и станицата Тиангонг под целосно покровителство на Кина. Овие станици, иако за примарна цел имаат да ги овозможат и олеснат истражувањата во и за вселената, тие како перманентни станари во вселената, имаат и големо влијание на балансот на моќта во меѓународните политички односи, а служат и како инструменти за покажување престиж.

Но првите идеи за вселенски станици биле за вршење експерименти и истражувања за воени цели. Нацистите за време на Втората светска војна, според идејата на германскиот физичар Херман Оберт за вселенска станица која би имала стометарско конкавно огледало за да ги рефлектира сончевите зраци на една конкретна точка на земјата, изготвиле нацрт за таква станица нарекувајќи ја „сончево оружје“ (Sonnengewehr)¹ која требало да служи како масовно оружје за деструкција и која би им помогнала на нацистите за добивање на војната, но за среќа, проектот не успеале да го спроведат. Вакво масовно оружје лесно и значително можело да го смени текот на војната и исходот од неа, со што Нацистичка Германија би ја добила војната и со тоа би била доминантна сила во меѓународната политика како на земјата, така и во ниската земјена орбита.

Денес, најистакнати вселенски агенции кои имаат земено учество во некоја од вселенските станици се: Канадската вселенска агенција, Европската вселенска агенција, Јапонскиот центар за вселенски истражувања, НАСА и Роскосмос. Значењето на вселенските летала во меѓународната политика е навистина големо, а тоа најдобро може да се забележи преку Спутник 1, првиот вештачки сателит испратен од вселенската програма на СССР, кој бил директна причина за формирањето на НАСА. Властите на САД биле изненадени и овој потег не бил очекуван за нив, па поради страв од вршење воени операции, како испраќање воени ракети од Европа кон Американскиот континент и страв од

---

¹ Georg Woodman, “2033 – *The Century After*”, Strategic Book Publishing & Rights Agency, 2017, стр. 60

политичка доминација. САД, како држава со високо развиена технологија, овој потег на Советскиот сојуз го доживуваат срамно но и со голем страв, па така, веднаш се впуштаат во развивање на своја вселенска програма и конечно формирање на Национална аеронаутичко вселенска агенција (НАСА). Со ова, официјално започнува трката за освојувањето на вселената од страна на двете тогашни најголеми светски сили².

2.1 Салут 1

Русија со својата вселенска програма бележи еден значителен успех во 1971 година, со тоа што на 19ти Април, за време на вселенската трка и Студента војна, успева да лансира своја вселенска станица Салут 1, опремена со лаборатории за вршење експерименти како за научни, така и за воени цели кои би им помогнале во добивањето на Студената војна. На 22ри Април истата година, лансирано е вселенското летало Сојуз 10 кое требало да биде прикачено на вселенската станица, но обидот бил неуспешен поради технички проблеми. Па така, на бти Јуни, Сојуз 11 е успешно лансиран и успешно се прикачува на вселенската станица. Тројцата астронаути од Сојуз 11 стануваат првите седелци во вселената кои извршувале експерименти во вселената 23 дена. Двајца од екипажот биле задолжени за научни експерименти, додека пак еден од нив - за воени цели. Нивното враќање на Земјата завршило трагично поради тоа што не носеле соодветна опрема за притисок, па така при слетувањето тројцата астронаути умираат³. Иако САД ја добива вселенската трка со испраќањето на првата вселенска станица во ниската земјена орбита, можеме да кажеме дека Советскиот сојуз ја добива трката за првата вселенска станица.

2.2 Меѓународната вселенска станица

Во 1984 година, Роналд Реган ја најавува вселенската станица Мир (Space Station Freedom), станица која што требало да биде соработка помеѓу неколку вселенски агенции, меѓу кои НАСА, НАСДА, ЕСА и КСА⁴. Овој проект не се случил поради поголеми промени кои биле правени во текот на реализацијата, но и поради политичката ситуација со Студената војна, па така, вселенската станица Freedom подоцна станува Меѓународната вселенска станица (ISS). Меѓународната вселенска станица е најскапиот објект направен од луѓето кој е испратен во вселената, во вредност од 150 милијарди долари. Како проект

---

² Steven J. Dick, "NASA's first 50 years: Historical perspectives" I Ina Publishing, 2011, стр. 4 достапно на: https://www.nasa.gov/exploration/whyweexplore/Why_We_29.html

³ Erik Gregersen, Salyut 1: the first space station, Britannica, 2011, достапно на: <https://www.britannica.com/technology/space-station/Salyut-1-the-first-space-station>

⁴ Brian Dunbar, International Cooperation, National Aeronautics and Space Administration, 2020, достапно на: https://www.nasa.gov/mission_pages/station/cooperation/index.html

којшто е производ на соработка помеѓу повеќе држави кои споделуваат исти политички идеи, но под силно водство на САД, Меѓународната вселенска станица над 20 години игра голема улога како во вселенските истражувања, така и во меѓународните политички односи. Идејата била земјите кои учествувале во градењето на станицата - земји чии цели биле да го зајакнат мирот, да градат просперитет и да ја прошират слободата, да бидат блиски сојузници преку нивното поле на влијание. Влијанието на Меѓународната вселенска станица во меѓународните политички односи е евидентно по првичната идеја за името, Freedom, како одговор на Советската станица Мир која го носела истото име но на различен јазик.

Меѓународната вселенска станица е лансирана по завршувањето на Студентата војна, паѓањето на Берлинскиот ѕид и распаѓањето на Советскиот сојуз, поточно на 20ти Ноември 1996 година од вселенскиот центар Џон Ф. Кенеди на Флорида, како прва вселенска станица на која САД покрај тоа што зема учество, туку е и под нејзино водство. Со самото тоа што е лансирана по распадот на Советскиот сојуз, Меѓународната вселенска станица е апстрахирана од какви било комунистички и советски влијанија. Таа е совршен пример за тоа како вселенските станици играат улога во меѓународните политички односи, искористена како алатка во идеолошката војна против комунизмот и покажувајќи ги силната технолошка развиеност, моќноста и доминацијата на капитализмот, значително проширувајќи ја сферата на влијание на страната на САД.

Ваквата политичка ситуација доведува до политичка едноумност која ѝ дозволува на САД цврсто тло за политичка доминација на меѓународно ниво. За таа доминација да се зајакне, САД и останатите земји кои соработуваат потпишуваат меѓународен договор кој е обврзувачки во однос на Меѓународната вселенска станица. Во првиот член од договорот се вели дека договорните страни (партнери) ќе го здружат својот труд под водство на САД за целосна координација и управување за создавање на интегрирана вселенска станица. Но и покрај соработката на проектот, јасно видливо е дека САД има апсолутна доминација. Тоа го предвиде нивниот економски и научен раст кој ги претстави во престижно светло. Ваквиот статус им даде можност за ваква соработка, на прво место гарантирајќи им стабилност преку униполарноста. Политичкиот догматизам не завршува со воспоставувањето на Меѓународната вселенска станица.

Придобивањето на Русија во проектот е значителна политичка победа за САД и ја зацврстува нивната политичка позиција, особено со тоа што проектот е под официјално водство под САД, давајќи јасно знаење за стабилноста на политичката позиција. Тие го искористуваат ова на одличен начин, особено со тоа што успева да има влијание на вселенските политики на Русија, како и престанокот на Русија да продава криогенска технологија на Индија и осигурувањето на руските научници кои си ги задржале работните позиции во Русија со што ја спречуваат потенцијалната дисеминација за вселенската технологија наспрема другите држави⁵. САД го искористува вклучувањето на Русија во Меѓународната вселенска станица како алатка за воспоставување дипломатски односи и ја

---

⁵ Sanjoy Hazarika, Moscow Affirms Sale of Technology to India, New York Times, May 1992

присилува Русија за да прифати одредени мерки како би можела да бенефицира од Меѓународната вселенска станица ⁶.

Многу е важно да се нагласи дека покрај тоа што станицата врши влијание на надворешната политика, исто така и надворешната политика има доста влијание на проектот. Окупирањето на Крим од страна на Русија во 2014 имаше влијание врз функционирањето на Меѓународната вселенска станица. НАСА ја забранува комуникацијата на Русија со својот дел од станицата, по што Димитри Рогозин на својот Твитер профил напишал дека САД отсега па натаму да ги испраќа своите астронаути во вселената со трамбулина, имајќи предвид дека тогаш најисплатлива опција за испраќање астронаути до Меѓународната вселенска станица била со руските ракети⁷.

На 3ти Март 2022 година, по почнувањето на војната во Украина, целиот свет се сврте кон Русија и се придружи кон санкциите кои ги предложи Советот за безбедност на ООН, на што Димитриј Рогозин, шефот на руската национална вселенска агенција Роскосмос, даде изјава во јавноста дека Русија ќе ја сопре испораката на руски ракетни мотори кон САД како одговор на санкциите⁸. Неговата изјава гласеше: „Нека си летаат со нивните метли или со што сакаат. Ние ја замрзнуваме нашата испорака“. Ескалирањето на односите помеѓу САД и Русија ја постави под знак прашање понатамошната соработка на двете држави за Меѓународната вселенска станица.

Во 2006 година, Кина правеше обид да се вклучи во Меѓународната вселенска станица без притоа да има корист, што само по себе претставува фасцинантен случај во меѓународната политика. САД во тој период водела политика која го исклучувала учеството на Кина, поради тоа што постоел страв од технолошки трансфер⁹. Овој проблем е разбирлив и исто така е значително загрижувачки како во случајот со Русија, но сепак учеството на Русија во проектот не е исклучено и покрај стравот од технолошки трансфер. Ова покажува дека политиката кон Кина може да се одрази низ други аспекти, или ќе ѝ биде прекинат престижот кој произлегува од членството или да ја поддржуваат САД како доминантна сила. Меѓународната вселенска станица над 20 години е објект којшто има влијание на меѓународните односи, сведочејќи за голем број измени во динамиката на односите на големите сили на Земјата. Опстојувањето на станицата е под знак прашалник поради тоа што Русија со своите политики делува колебливо во однос на соработката со САД и поради техничките проблеми во последните години. Но сепак, станицата останува

---

⁶ Aleksander M. Lubojemski - Space Stations and International Politics, E-International Relations, October 2021, достапно на: https://www.e-ir.info/2021/10/23/space-stations-and-international-politics/?utm_source=MadMimi&utm_medium=email&utm_content=Weekly+Roundup+from+E-International+Relations&utm_campaign=20211017_m165147759_Weekly+Roundup+from+E-International+Relations&utm_term=Space+Stations+and+International+Politics

⁷ Maria Stromova - Trampoline to Space? Russian Official Tells NASA to Take a Flying Leap, NBC News, April 2014, достапно на: <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/trampoline-space-russian-official-tells-nasa-take-flying-leap-n92616>

⁸ Мария Слободянская - Пусть летают на своих метлах: Роскосмос ответил санкциям США, vesti.ru, 2022, достапно на: <https://www.vesti.ru/article/2684539>

⁹ James Clay Moltz, "The Politics of Space Security: Strategic Restraint and the Pursuit of National Interests", Stanford Security Studies, 2011, стр. 288

како еден симбол на соработка и солидарност во вселената, изградена во периодот по Студената војна.

2.3 Тијангонг

На 29ти април 2021 година, Кина ја испраќа својата прва вселенска станица во ниската земјена орбита (околу 340 и 450 километри над земјината површина), која е проект само на Кина без соработка со другите вселенски агенции и е перманентно населена. Претходно Кина има испратено две помали станици кои служеле како лаборатории за испитување, но без екипаж. Со тоа Кина ќе го комплетира својот вселенски проект Тиангонг, со тоа што претходните две лаборатории ќе се припојат и дополнително Кина ќе испрати уште два модула кои ќе бидат прикачени на станицата во Јули 2022 година. Големината и масата на станицата ќе бидат многу помали за разлика од Меѓународната вселенска станица, но со значително подобра технологија што ќе овозможи перманентно да престојуваат тројца астронаути. Лабораториите кои претходно ги пратиле во вселената биле тест за да се проверат способностите и капацитетите на Кина за реализирање на проектот. Како резултат на позитивните исходи, Кина го реализира проектот со тоа што ја испраќа својата прва станица во вселената која ќе биде самостојна без влијание од другите држави¹⁰. Вселенската програма на Кина секогаш била посветена на престиж, па оваа станица ќе ја покаже во вистинското светло и внатрешно во државата, и надворешно наспрема другите држави, а исто така ќе го прикаже во вистинско светло технолошкиот прогрес на Кина низ годините.

Престижот е круцијален во меѓусебната игра помеѓу вселенските станици и глобалната политика. Кога има промена во балансот на моќта, престижот игра значајна улога во тоа кој ќе биде виден како лидер во меѓународната политика, како што е примерот со технологијата. Изградбата на новата вселенска станица е силен показател дека Кина има силни амбиции за доминација на светската политичка сцена и меѓународните односи, особено поради тоа што станицата е перманентно населена, со многу подобра опрема и со оглед на тоа што е споредувана со Меѓународната вселенска станица, која во последно време се соочува со сè посериозни и почести технички проблеми.

И покрај тоа што станицата не е меѓународен проект, туку само на Кина, неколку национални вселенски организации сепак имаат изразено желба за соработка на вселенската станица, како на пример Европската вселенска агенција и Русија¹¹. Овој подвиг е важен за Кина од два аспекта: Прво - со ова Кина ќе покаже дека гради нова интернационална коалиција во вселената со што ќе влијае на балансот на моќта во орбитата и второ - Кина може да ја користи станицата како алатка во нивните дипломатски односи, исто како што

---

¹⁰ Andrew Jones - China's Tiangong space station, Space.com, 2021, достапно на: <https://www.space.com/tiangong-space-station>

¹¹ Andrew Jones - Russia wants to send cosmonauts to China space station, Space.com, 2021, достапно на: <https://www.space.com/russia-cosmonauts-may-visit-china-space-station>

САД го прави тоа со Меѓународната вселенска станица. Вториот аспект е доста важен доколку САД ја деактивира станицата, со што Тиангонг ќе остане единствената перманентно населена вселенска станица во орбитата, па оттука, условите за пристап до самата станица ќе бидат во полза на Кина и нејзините политики. Тиангонг станицата е класичен пример за тоа дека вселенските станици и меѓународната политика се во тесна корелација, исто така како и пример за високите амбиции за политичка доминација на Кина и брзиот технолошки развој на земјата.

2.4 Натпревар за доминација на вселената

Промените на балансот на моќта во меѓународната политика низ светот, особено ривалството помеѓу САД и Кина, има значителна улога во тоа што се случува во нашата орбита. САД има притисок за тоа да не си дозволи дополнителни грешки во вселенските станици со оглед на тоа дека Меѓународната вселенска станица се планира да биде деактивирана. НАСА разгледува опции за комерцијални вселенски станици во ниската земјена орбита, истата која ја користат Меѓународната вселенска станица и Тиангонг. Доколку Меѓународната вселенска станица згасне, Вашингтон ќе биде во доста тешка позиција со оглед на тоа дека Тиангонг ќе остане единствена населена вселенска станица. Ова сериозно може да влијае на угледот на САД поради тоа што Кина и де факто станува новиот лидер во вселената.

3. Заклучок

Вселенските станици имаат голема улога во меѓународните политички односи. Програмата за Меѓународната вселенска станица е спроведена за време на лидерството на САД во меѓународните односи. И покрај тоа што САД е предводник на програмата, успеа да ги обедини поранешните сојузници, како и поранешните ривали. Стабилноста на САД започнува да се губи по влошувањето на односите со Русија, првично поради геополитички цели со анексирањето на Крим а потоа и дополнително со започнувањето на војната во Украина -момент којшто го користи Кина со нивната амбициозна вселенска програма. Меѓународната вселенска станица се очекува да падне во океаните на планетата Земја во 2031 година, после повеќе од 30 години опслужување на човештвото во истражувањата на вселената. Техничките проблеми со кои се соочува Меѓународната вселенска станица се преголеми за да бидат санирани, со што би се поставило прашањето дали САД треба да размислува за испраќање на нова вселенска станица како не би ѝ дозволила на Кина да ја поседува единствената населена станица во ниската земјина орбита. Не може а да не се

забележи симболиката на распаѓањето на Меѓународната вселенска станица под водство на САД и успешноста на Тиангонг и големиот меѓународен интерес да се биде дел од неа.

Преглед на користена литература

1. Georg Woodman, “2033 – *The Century After*”, Strategic Book Publishing & Rights Agency, 2017.
2. Steven J. Dick, “NASA’s first 50 years: Historical perspectives” I Ina Publishing, 2011, p. 4 достапно на: https://www.nasa.gov/exploration/whyweexplore/Why_We_29.html.
3. Erik Gregersen, Salyut 1: the first space station, Britannica, 2011, достапно на: <https://www.britannica.com/technology/space-station/Salyut-1-the-first-space-station>.
4. Brian Dunbar, International Cooperation, National Aeronautics and Space Administration, 2020, достапно на: https://www.nasa.gov/mission_pages/station/cooperation/index.html.
5. Sanjoy Hazarika, Moscow Affirms Sale of Technology to India, New York Times, May 1992.
6. Aleksander M. Lubojemski - Space Stations and International Politics, E-International Relations, October 2021, достапно на: https://www.e-ir.info/2021/10/23/space-stations-and-international-politics/?utm_source=MadMimi&utm_medium=email&utm_content=Weekly+Roundup+from+E-International+Relations&utm_campaign=20211017_m165147759_Weekly+Roundup+from+E-International+Relations&utm_term=Space+Stations+and+International+Politics.
7. Maria Stromova - Trampoline to Space? Russian Official Tells NASA to Take a Flying Leap, NBC News, April 2014, достапно на: <https://www.nbcnews.com/storyline/ukraine-crisis/trampoline-space-russian-official-tells-nasa-take-flying-leap-n92616>.
8. Мария Слободянская - Пусть летают на своих метлах: Роскосмос ответил санкциям США, vesti.ru, 2022, достапно на: <https://www.vesti.ru/article/2684539>.
9. James Clay Moltz, “The Politics of Space Security: Strategic Restraint and the Pursuit of National Interests”, Stanford Security Studies, 2011.
10. Andrew Jones - China's Tiangong space station, Space.com, 2021, достапно на: <https://www.space.com/tiangong-space-station>.
11. Andrew Jones - Russia wants to send cosmonauts to China space station, Space.com, 2021, достапно на: <https://www.space.com/russia-cosmonauts-may-visit-china-space-station>.